

İslam Hukuku Açısından Töre Cinayetleri

Araş.Gör.Feyza Şule DÜŞGÜN*

Özet

Her toplumun kendi coğrafi, siyasi, ekonomik v.d. koşullarına has bazı gelenekleri bulunmaktadır. Bu geleneklerden bazıları, insan ve toplum hayatı için faydalı olduğundan hukuk tarafından dikkate alınır. Bazıları da insana ve dolayısıyla topluma zarar verdiği için hukuk tarafından geçersiz sayılır. Töre cinayetleri, hukukun öncelikli olarak korumayı gaye edindiği yaşam hakkına bir saldırdır. İslam hukuku açısından da yaşam hakkı, kişinin vazgeçilmez haklarından. Bu nedenle, hangi sebebe bağlı olursa olsun, bir insanın canının başka biri tarafından alınması ne hukuk ne de din açısından meşru görülemez.

Anahtar Kelimeler: Töre (Gelenek), Cinayet, Hukuk, Din

Honour Killings From Perspective of Islamic Law

Abstract

Every society has some customs which pursuant to itself condition of geographic and politic and economic. Some of this customs is considered by law for be usefull to person and society. Some of this customs is disallowanced by law for damage to person and society. Honour killings are offensive to right of life which law aim to preserve. Right of life is one of unforsake right of person to pursuant Islamic law. Therefore, in any case, murder isn't agreed neither law nor Islam.

Key Words: Custom, Killing, Law, Religion

* KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, İslam Hukuku

Giriş

Gelenekler, insanların nesilden nesile aktarmak suretiyle korudukları kültürel miraslarıdır. Her toplumun kendi coğrafi, politik, ekonomik v.d. şartlarına has bazı gelenekleri bulunmaktadır. Bu gelenekler, insanların işlerini düzene koyup yaşamlarını kolaylaştırdığı ve toplumu bir arada tuttuğu için, toplumda bunların gelecekte de varolması gerektiği düşüncesi mevcuttur. Geleneklerin devamlılığının sağlanması için kendine has bazı müeyyideleri vardır. Genel olarak bir geleneğe karşı gelişin müeyyidesi, toplum tarafından kınanma, ayıplanma ve dışlanma olmaktadır. Ancak, sosyolojik olarak geleneğe karşı gelişin toplum tarafından fiziksel olarak cezalandırılması zaman zaman görülse de, bu, insanın can güvenliği hakkını koruma altına alan hukuka aykırıdır.

Ülkemizde son zamanlarda sık sık gündeme gelen töre cinayetleri de varolan geleneğe karşı gelişin cezalandırılması şeklinde düşünülmektedir. Bu anlayış, öncelikli gayelerinden biri insan hayatını korumak olan İslam hukukuna aykırı olduğu gibi din ve vicdan açısından da son derece olumsuz bir durumdur. Ayrıca, hiçbir objektif yargı kararı olmaksızın, kişinin hayat hakkının elinden alınması, toplumun düzen ve güvenliğinin tehdit edilmesine neden olur. Bu cinayetleri önlemek amacıyla devlet, çeşitli önlemler almakta ancak toplumların sosyal hafızalarının ürünü olan geleneklerin değiştirilmesi çok güç olduğundan istenilen sonuç hemen alınamamaktadır. İnsan ve toplum hayatı açısından tehdit unsuru olan bu tür geleneklerin ardındaki toplumsal kabulün ortadan kaldırılması için din, önemli bir fonksiyon icra edebilir. Biz de bu amaçtan hareketle, İslam hukukunun bu geleneklere bakışını araştırdık. Araştırmamızda, öncelikle töre kavramını açıkladıktan sonra töre cinayetleri hakkında genel bir bilgi vereceğiz. Bu alt yapı kurulduktan sonra, İslam hukukunun geleneklere ve töre cinayetlerine karşı tutumunu ortaya koymaya çalışacağız.

1. Töre (Örf-Gelenek)

İnsanın ahlaki ve hukuki sorumluluğu ile yazılı hukuk kuralları eş zamanlı değildir. Yazılı hukuk kuralları oluşturulmadan önce de insanların birbiriyle ve toplumla olan ilişkilerini düzenlemek, ahlak ve yaşayış standartlarını belirlemek üzere birtakım normlar bulunmaktaydı.¹

Töre, kişinin içerisinde bulunduğu toplumda ortaya çıkan, insan davranışlarını düzenleyen, uyarma, kınama, dışlama gibi değişik müeyyideleri olabilen, ortaya çıkışı rasyonaliteye bağlı olmayan, alışkanlık kökenli davranışlardır.² Gelenekler, hukuki açıdan geçerli olup olmamasına göre; sahih ve fasit gelenekler, kapsamı açısından; genel ve özel nitelikli gelenekler ve yapısı açısından da fiili ve sözlü gelenekler olarak tasnif edilebilir:

Sahihi gelenek, belirli yazılı metinlerle ve pozitif hukuk kurallarıyla çatışmayan, genel adab ve ahlak kurallarına ters düşmeyen ve belirli bir maslahata engel olmayan gelenektir.³ Bir geleneğin sahih olarak nitelendirilmesi, hukuk açısından söz konusudur. Hukukun geçerli saymadığı, ancak toplum hayatında varolan uygulamalar sosyolojik anlamda gelenek kabul edilebilir. Toplumsal bir uygulamanın sosyolojik olarak gelenek addedilmesi hukuk açısından fazla ehemmiyet arz etmez.

Sosyolojik anlamda gelenek olarak kabul edilen bir ol-

¹ Hatemi, Hüseyin, “Hukuka Aykırı Törenin Hukuktaki Sonuçları”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003, 12

² Ebu Sünne, Ahmed Fehmi, *el-Urf ve'l Ade fi Ra'yi'l Fukaha*, Matbaatü'l Ezher Yay., Kahire 1947, 10-11; Velidedeoğlu, Hıfzı V., *Türk Medeni Hukuku*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul 1948, 48; Çağıl, Orhan Münir, *Hukuka ve Hukuk İmine Giriş*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1966, 69; Şener, Mehmet, *İslam Hukukunda Örf*, Öğrenci Basımevi, İzmir 1984, 100; Işıktaç, Yasemin, *Hukukun Kaynağı Olarak Örf ve Adet Hukuku*, Alkım Yay., İstanbul 1997, 23; Gözler, Kemal, *Hukukun Temel Kavramları*, Ekin Yay., Bursa 2003, 14

³ Zeydan, Abdülkerim, *Fıkıh Usulü*, Çev.: Ruhi Özcan, Emek Matbaacılık, İstanbul 1982, 331; Hallaf, Abdulvahhab, *İslam Hukuk Felsefesi*, Çev.: Hüseyin Atay, AÜ Yay., Ankara 1985, 271; Ebu Zehra, Muhammed, *İslam Hukuku Metodolojisi*, Çev.: Abdulkadir Şener, Fecr Yay., Ankara 1986, 235

gunun hukuken de geçerli bir gelenek olarak kabul edilebilmesi için bu geleneğin bazı unsurlara sahip olması gerekmektedir. Bu unsurlar;

Maddi Unsur (Devamlılık): Devamlılık, bir davranış biçiminin aynı olay karşısında uzun süredir tekrarlanıyor olmasını deyimler.⁴ Geleneklerin eskiliği, onların başlıca kuvvet kaynağıdır. Bir gelenek, ne kadar eski ise sosyal geçerliliği o oranda kuvvetlidir.⁵ Tekrarlanmış, nesilden nesile aktarılma şeklinde olur. Süreklilik göstermeyen, gelip geçici teamüller, ne hukuken ne de sosyolojik olarak gelenek olamazlar. Uygulama süresinin uzunluğu hakkında kesin bir ölçüt vermek güç olmakla birlikte başlangıcın bilinmemesi bu konuda bir ölçüt kabul edilebilir.⁶ Bu konuyla ilgili İslam hukukundaki genel kabul, “*Kadim kırk elli yıla denmez. Kadim odur ki onun evveli bilinmeye*”⁷ şeklindedir.

Psikolojik Unsur (Zorunluluk İnancı): İnsanlar tarafından uzun zamandır uygulanan davranışın doğru olduğuna dair toplumda genel bir inanç bulunmalıdır. Geleneklere uymakla sorunlarını halledip yaşamlarını kolaylaştıran toplum bireylerinin, bu geleneklerin gelecekte de devam etmesine dair bir isteği olmalıdır. İnsanlar arasında örf ve adete uyulmadığı takdirde sosyal bir müeyyidenin uygulanacağına dair genel bir kanaatin oluşmuş olması, onun yaptırım gücü açısından da önemlidir.⁸

Hukuki Unsur (Müeyyide): Hukuki unsur, bir geleneğin hukuk tarafından geçerli sayılmasıdır. Maddi ve psikolojik unsuru taşıyan bir gelenek, her ne kadar sosyolojik anlamda ge-

⁴ Edis, Seyfullah, *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, AÜ Yay., Ankara 1993, 98; Hatemi, 13

⁵ Graf, Erwin vd, “*Custom/Tradition And Law in Traditional Islamic Jurisprudence*”, Law and State, XLII, Tübingen 1990, 101; Güngör, Erol, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Yay., İstanbul 1996, 90

⁶ Velidedeoğlu, 48-49; Işıқтаç, 54; Akipek Jale - Akıntürk Turgut, *Türk Medeni Hukuku*, Beta Yay., İstanbul 2002, 91

⁷ Mecelle, mad., 116

⁸ Belgesay, Mustafa Reşit, *Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1963, 366; Hatemi, 13

lenek olarak kabul edilse de hukuk tarafından kabul edilmediği müddetçe geçerli bir gelenek sayılamaz.⁹ Düğünlerde takı takmak toplumda oldukça yaygın bir adet olup, tekrarlanma ve zorunluluk inancı unsurlarını taşımasına rağmen hukuken bir yaptırımı yoktur. Bu nedenle devlet, insanların bu uygulamalarını dikkate alarak onları bu fiile zorlayamaz.¹⁰

Bu üç unsuru taşıyan gelenekler, hukuk tarafından geçerli sayılmaktadır. Medeni Kanunumuzun birinci maddesinde bu durum; “*Kanun lafzıyla ve ruhuyla temas ettiği bütün meselelerde mer’idir. Hakkında kanuni bir hüküm bulunmayan meselelerde hakim örf ve adete göre, örf ve adet dahi yoksa kendisi vazu kanun olsaydı bu meseleye dair nasıl bir kaide vazedecek idiye ona göre hükmeder*” şeklinde belirtilmiştir.

Fasit gelenek, bir ülkedeki hukuk normlarıyla veya kutsal metinlerle çatışan, genel ahlak ve adaba aykırı olan alışkanlıklardır.¹¹ İslam hukukuna göre şarap içmek, toplumda her ne kadar yaygın bir davranış olsa da, Kur’an’da yasak olduğuna dair bir hüküm bulunduğu için, geçersiz kılınmış bir davranıştır. Ülkemizin bazı bölgelerinde uygulandığı için sosyolojik anlamda bir gelenek olarak kabul edilen başlık parası da hukuk tarafından geçerli sayılmayan geleneklere örnek verilebilir.¹²

Genel nitelikli gelenekler, herhangi bir dönemde bir ülkenin tümünde kabul edilip benimsenen davranış ve ifade şekilleridir.¹³ Akrabaların ve yakınların düğünlere davet edilmesi genel nitelikli geleneğe örnek verilebilir.

Özel nitelikli gelenekler, belirli bir bölgede veya belirli

⁹ Gözler, 19; Adal, Erhan, *Hukukun Temel İlkeleri*, Beta Yay., İstanbul 1993, 121

¹⁰ Velidedeoğlu, 49

¹¹ Hallaf, 271; Kahveci, Nuri, “*İslam Hukuku Açısından ‘Başlık’*”, Oş Devlet Üniv. İlahiyat Fakültesi İlmî Dergisi, VII, Kırgızistan 2005, 64

¹² Fındıkoğlu, Ziyaeddin F., *Hukuk Sosyolojisi*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1958, 370; Akder, Necati, *Bilim Davası ve Örf Korkusu*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1976, 20; Kahveci, “Başlık”, 65

¹³ Ebu Sünne, 19; Velidedeoğlu, 50

bir sınıf ve zümre arasında geçerli bulunan uygulamalardır.¹⁴ Kahramanmaraş'ta tane hesabıyla satılan cevizin Malatya, Elazığ gibi yerlerde teneke usulüyle satılması özel nitelikli bir gelenektir.

Fiili gelenek, belirli bir davranış şeklinin insanlar arasında adet haline gelmesidir. Fiili örf ve adetler, sözlü ifade olmadan sadece hareketlere dayanır. Bu tür geleneklere, kira sözleşmelerinde, menfaatlenmeden sonra ücret ödenmesi gerekirken, halkın henüz eve yerleşmeden kira ücretinin kiracıdan peşin olarak alınmasını adet haline getirmeleri örnek verilebilir.¹⁵

Sözlü gelenek, insanların sözlük manasından farklı bir şekilde ya da birçok sözlük anlamının içinden sadece bir tanesini anlamaya ve kullanmaya alıştığı sözlerdir. Bunlar, duyulduğunda akla başka bir anlam gelmeyecek şekilde kullanılmaya alışılmış sözlerdir. Veled kelimesi, aslında hem kız hem de erkek çocuğu ifade ettiği halde, hem Arapça'da hem de Türkçe'de sadece erkek çocuklar için kullanılmaktadırlar. Bazı yörelerde, et denildiği zaman balık eti ya da tavuk eti gibi etlerin kastedilmemesi de buna örnektir.¹⁶

Geleneklerin toplumda devamlılığının sağlanabilmesi için bir takım müeyyideleri bulunmaktadır. Geleneklerin müeyyideleri genel olarak, ayıplama, dışlama, boykot ve kınama şeklinde tezahür eder.¹⁷ Geleneğin müeyyidelerinden birinin de ölüm cezası olduğu söylenmekle birlikte, hangi tür olursa olsun bir geleneğin ihlalin cezasının ölüm olması, hukuk açısından da din açısından da mümkün değildir. Biz de bu çalışmamızda, geleneğin müeyyidelerinden biri sayılmak istenen ölüm cezasını araştırdık.

¹⁴ Ebu Sünne, 19; Işıktaç, 91; Kahveci, "Başlık", 64

¹⁵ Ebu Sünne, 18; Kahveci, "Başlık", 64

¹⁶ Hallaf, 271; Kahveci, "Başlık", 63-64

¹⁷ Fındıkoğlu, 370

2. Töre Cinayetleri

Töre cinayeti, genel anlamda, töre kurallarına karşı gelen kişilerin, yakınları tarafından öldürülmesidir. Bir toplumda töre kurallarına karşı direnç veya ahlak dışı sayılan davranışlar farklı şekillerde olabilir. Boşanma talebi, eşe itaatsizlik, berdel veya beşik kертmesine karşı çıkış, aldatma, evlilik öncesi ilişki, evden kaçma, flört gibi davranışlar, töreye direnç anlamına gelen davranışlar olarak kabul edilmektedir. Bunların yanında, tecavüze uğrayan kadınların da cezalandırıldığı bilinmektedir.¹⁸ Töreye aykırı kabul edilen davranışlar sergileyen kadın, bu davranışın karşılığı olarak erkek akrabalarından biri tarafından öldürülmektedir. Son yıllarda, bu tür cinayetlere verilen ağır cezadan kısmen veya az bir ceza ile kurtulmak isteyen aile bireylerinin, cinayetleri ehliyet sahibi olmayan küçük erkek çocuklara işlettikleri gözlenmektedir.

Töre cinayetinin bir başka şekli de “gizli töre cinayeti” denilen intihar vakalarıdır. Belirli bölgelerde kadın ve kızların intiharlarında görülen artış üzerine yapılan araştırmalarda, bu intihar vakalarının çoğunun, töreye karşı gelmeleri nedeniyle aile bireylerinin onları intihara zorlaması sonucunda gerçekleştiği belirlenmiştir.¹⁹ Bu şekilde, hem töreye karşı çıkış cezalandırılmakta hem de aile bireyleri, kanundan kurtulmuş olmaktadır.

Töre cinayetlerini, insanların körü körüne benimsediği inançlar ve yanlış namus telakkileri olarak düşünmek sorunu basite indirgemek olacaktır. Zira eski TCK’da bu cinayetler, nitelikli adam öldürme suçu olarak görülmemiş ve cinayeti işleyenlere ceza indirimi uygulanmıştır.²⁰ Bu nedenle töre cinayetlerini tek bir faktörle izah etmek mümkün değildir. Farklı

¹⁸ Bahar, Halil İbrahim, “Cinsiyet Ayrımı, Töre veya Namus Cinayetleri, www.turkishweekly.net, 01.02.07

¹⁹ Yıldız, M. Cengiz, “İntihar Bir Töre Cinayeti Mi?”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003, 139; www.tbmm.gov.tr/komisyon/tore_cinayeti, 01.02.2006; www.un.org.tr, 06.06.2006

²⁰ Eski TCK, 462

zaman periyodunda ve değişik toplumlarda meydana gelen olaylarda muhtemel birçok etmen rol oynamış olabileceği gibi, her bir olay için farklı nedenlerin varlığından da söz edilebilir.

Töre cinayetlerini hazırlayan koşullar genel olarak bireyin içinde bulunduğu sosyal ve kültürel çevre ve cinayeti işleyen kişinin ruhsal ve psikolojik durumudur.²¹

Toplumun sahip olduğu değer ve inançların ürünü olan töreler, toplum açısından büyük önem arz etmektedir. Bireyler, bunları kültürel mirasları olarak görmekte ve gelecekte de devamlılığını arzulamaktadırlar. Türk toplumu açısından da toplumsal birlik ve beraberliği sağlayan töre, son derece önemlidir. Oğuzlar zamanından beri, töre, Türkler için kanunla bir tutulmaktaydı. “*İl bırakılır, törü (töre) bırakılmaz*” sözü, düşmanın ele geçirdiği yerlerden milli töresinin hakim olduğu yerlere göç eden Türklerin buna ne denli önem verdiğini ortaya koymaktadır.²²

Toplum hayatında güçlü bir etkinliği olan töre kurallarının, aile ve buna bağlı ilişkilerle ilgili de bir takım kuralları ve yaptırımları bulunmaktadır. Hukuken müeyyidelendirilmemiş ancak toplumda varolan bu yaptırımlar, toplumun kendine has ortak değer ve inançlarının ürünüdür.²³ Türk toplumunda aile, toplumu bir arada tutan temel kurum olarak kabul edilir ve onun korunması toplum nezdinde çok önemlidir. Bu nedenle toplumda, evliliğe veya cinsel konulara iki kişi arasında olup biten bir olay olarak bakılmamıştır. Bunlar, her iki tarafın da aile ve akrabaları için karşılıklı yükümlülükler meydana getiren olgular olarak kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak, bu ilişkilerin meydana gelmesi ve sonuçlanmasında da toplum, kendine has bir takım kurallar oluşturmuştur. Bu kuralların ihlal

²¹ Cihan, Ahmet, “*Töre ve Namus Cinayetlerine Üniversite Gençliğinin Bakışı ve Toplumdaki İzdüşümü: Dicle Üniversitesi ve Diyarbakır Örnekleri*”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003, 51

²² Gökalp, Ziya, *Türk Töresi*, Akın Yay., İstanbul 1972, 10

²³ Kahveci, Nuri, *İslam Borçlar Hukukunda Tazminat*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1998, 123

edilmesi, kişinin ailesi ve çevresinde bir takım sorunlar meydana getirebilir. Bu ihlaller neticesinde, aile bireyleri, toplumsal saygınlıklarına zarar geldiğini düşünmektedirler. Dahası toplum da bu aileleri dışlamakta ve onları bir ceza vermeye zorlamaktadır. Töre cinayetlerinin sosyal nedenlerini incelemek için yapılan alan araştırmalarında, töreye karşı gelen bireylerini cezalandırmayan ailelerle sosyal ve ekonomik ilişkinin kesildiği gözlenmiştir.²⁴ Toplumsal saygınlığını kaybeden ve toplumdan dışlanan aileler de, kendilerince bu suçu işleyene ceza vermektedirler. Sonuç olarak da hem bireysel hem de toplumsal güvenliği son derece olumsuz etkileyen aile içi cinayetler ortaya çıkmaktadır.

Özellikle birincil ilişkilerin ağırlıkta olduğu bir toplumda, töreye karşı direnç olarak kabul edilen davranışlar karşısında kolektif bir bilinç oluşmakta ve grubun ortak değer ve amaçlarını korumak için önlemler alınmaktadır.²⁵ Bu normlara karşı çıkış, sadece kişinin ailesine değil o grubun tümüne yapılmış sayılmakta ve yukarıda da değindiğimiz gibi, cezalandırılması için toplumda mekanik bir dayanışma oluşmaktadır. Bu konuda yapılan alan araştırmalarında, cinayetler sonucunda, öldürülen kişinin ailesinin ve yakın çevresinin bundan büyük üzüntü duyduğu ancak öldürülmesinin aile ve toplum şerefi açısından gerekli olduğunu düşündükleri tespit edilmiştir.²⁶ Bu durum, töre cinayetlerindeki toplumsal kabulün bir göstergesidir.

Töre cinayetlerinin sosyal ve kültürel sebeplerinden biri olan eğitim yetersizliği konusu ise tartışmalı bir konudur. Bu cinayetlerin toplumsal kabul derecesini tespit için yapılan alan araştırmalarında, belli bir eğitim seviyesine ulaşmış insanların da aile içi cinayetleri tasvip eder bir tutum sergilemesi, grup kültürü ve kolektif bilincin çoğu zaman eğitimin önüne geçti-

²⁴ Cihan, 52-53

²⁵ Cihan, 51-53

²⁶ Cihan, 52-53

ğini göstermektedir.²⁷

Töre adına işlenen cinayetlerin rakamları, bu cinayetlerin “ferdi olaylar” olmanın ötesinde olduğunu açıkça göstermektedir. Bireyin içinde bulunduğu toplumsal yapının onun psikolojisi üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Töre cinayetleri konusunda yapılan alan araştırmalarında, cinayeti işleyenlerin psikolojik durumlarının, buldukları çevreden önemli ölçüde etkilenmiş olduğu gözlenmiştir. Grubun ortak değer ve çıkarlarının korunması gerektiğini düşünen bireyin “biz” duygusunun ön planda olduğu ve gruptan dışlanma korkusu nedeniyle cinayeti işlediği bu konuda yapılan önemli bir tespittir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, çoğu zaman gerek cinayeti işleyen kişi gerekse bu cinayeti tasvip eden kişiler, cinayetten üzüntü duymakta ama gruptan dışlanma ve ortak değer ve çıkarları koruma düşüncesi, bu cinayetleri onlara gerekli göstermektedir.²⁸

Töre cinayetlerine genellikle kadınların kurban gittiği bilinmekle beraber, araştırmalar, cinayete maruz kalan erkeklerin oranının da yüksek olduğunu göstermektedir. Emniyet Genel Müdürlüğünün 2000-2006 yılları arasında, töre cinayetleriyle ilgili yaptığı araştırmada, polis sorumluluk bölgesinde 1091 töre cinayeti işlendiği açıklanmıştır. Bu cinayetlerde ölenlerin 710'unun erkek, 480'inin kadın olduğu tespit edilmiştir. Aynı araştırmada ortaya çıkan bir başka ilginç sonuca göre de töre cinayetleri, sanıldığı gibi en çok Doğu ve Güneydoğu'da değil, Marmara ve Ege'de işlenmektedir. Bununla beraber, bu bölgelerde işlenen cinayetlerin fail ve kurbanlarının, büyük oranda Doğu ve Güneydoğu doğumlu olduğu tespit edilmiştir.²⁹ Araştırma, töre cinayetlerinin feodal kültürün egemen olduğu toplumlarda yaygın olmasına rağmen modern

²⁷ Cihan, 55-60

²⁸ Sır, AYTEKİN, “Töre ve Namus Cinayetlerinin Ardında Yatan Psiko-Sosyal Sebepler”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003, 132-135; Cihan, 53

²⁹ Yıldız, 139; www.radikal.com.tr, haber no.196505, 22.08.2006

kentlerde de işlendiğini göstermesi açısından önemlidir. Buna göre, töre cinayetlerinin ülkemizin sadece belirli bölgelerinde işlendiğini söylemek hatalı olacaktır.³⁰

Kadınların erkekler tarafından “namus” nedeniyle öldürülmesi, aslında sadece Türkiye’ye has bir durum da değildir. BM İnsan Hakları Yüksek Komitesi’nin 2000 yılı raporlarında dünyada her yıl beş bin kadının namus nedeniyle öldürüldüğü açıklanmıştır. Bangladeş, Brezilya, Mısır, Hindistan, İsrail, İtalya³¹, Japonya, Ürdün, Fas, Pakistan, İsveç, Yunanistan³² gibi ülkelerde de bu cinayetlerin işlendiği ve bunları önlemek için önlemler alındığı belirtilmiştir.³³

Ülkemizde, özellikle son yıllarda bu tür cinayet haberleri, medyada sık sık yer almaktadır. Daha önce de toplumda varolduğu bilinen bu olayların son günlerde bu kadar sık duyulmasının sebeplerinden biri, kitle iletişim araçlarının konuya yakın ilgisi olabilir. Bu cinayetleri önlemek amacıyla devlet, çeşitli önlemler almaya başlamıştır. Aile içi cinayetleri önlemek amacıyla, bu cinayetlere verilen cezai müeyyideler artırılmıştır. Eski Türk Ceza Kanunumuza göre, töre saikiyle işlenen cinayetlerde, bu durum hafifletici neden olarak kabul edilmekteyken,³⁴ yeni Türk Ceza Kanununun seksen ikinci maddesine göre, bu cinayetler, nitelikli adam öldürme suçu kapsamına girmiş ve uygulayanlara müebbet hapis cezası öngörülmüştür.

Türk Ceza Kanununda yapılan değişikliklerle, töre cinayetleri, kasten adam öldürme kapsamına alınmıştır. *Kasten adam öldürmenin suçu, tasarlayarak; canavarca hisle veya eziyet*

³⁰ www.bianet.org.tr , 14.06.2006

³¹ Donini, Massimo, “İtalya’da Zanardelli Kanunundan Rocco Kanununa, Namus Nedeni ve Adam Öldürme”, Çev.: Recep Gülşen, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003, 261-265

³² Kareklas, Stephanos, “Yunanistan’da Namus Cinayetlerinin ‘Ayrıcalıklı’ Ele Alınışı”, Çev.: Hakan Hakeri, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003, 190-205

³³ www.un.org.tr , 06.06.2006

³⁴ Eski TCK, 462

çektirerek; üstsoy ya da altsoydan birine ya da eş veya kardeşe, 18 yaşından küçüğe, fiziksel ve ruhsal açıdan kendisini savunamayacak durumda bulunan kişiye karşı töre saikiyle işlenmesi halinde kişiye ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası verilecektir.³⁵ Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi hakkında 2 yıldan 5 yıla kadar hapis cezası verilecektir.³⁶

Töre cinayetlerine öngörülen ağır cezai müeyyideden kaçmak isteyen bazı aile bireyleri, bu cinayetleri cezai ehliyeti olmayan küçük çocuklarına işletmektedirler. İslam hukuku açısından yaş küçüklüğü, cezai sorumluluğu etkileyen ve sınırlandıran bir durumdur. Buna göre, babanın isteği ile çocuğun herhangi bir zararlı fiil işlemesi durumunda, fiili bizzat baba işlemiş gibi kabul edilir ve dolayısıyla ceza babaya verilir.³⁷ Ülkemizde, Türk Ceza Kanununun 31. maddesine göre, suçu işlediği sırada 12 yaşını doldurmamayan çocuğun cezai sorumluluğun olmaması, bu çocukların da bir anlamda töre cinayetine kurban gittiklerini göstermektedir. Bununla beraber, çocukları suça azmettirenler de artık fail olarak sorumlu tutulacaklar. Başkasını suça azmettiren kişi, işlenen suçun cezasıyla cezalandırılacak olması, çocukların suça azmettirilmesinde cezanın artırılması için altsoy ve üstsoy ilişkisi aranmaması bu azmettirmeleri önlemeye yöneliktir. Buna göre, suça iştirak için kasten ve hukuka aykırı işlenmiş bir fiilin varlığı yeterli olacak, suçun işlenişine katılan her kişi kendi kusurlu fiiline göre ceza alacaktır.³⁸

Ayrıca, konuyla ilgili olarak İçişleri Bakanlığınca acil eylem planı hazırlanmıştır. Bu plan çerçevesince, illerde bu konuyla ilgili komiteler kurulması, kadın sığınma evleri açılması,

³⁵ TCK, mad.82

³⁶ TCK, mad.84

³⁷ Akşit, Mustafa Cevat, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, Edebiyat Fak. Matbaası, İstanbul 1976, 89; Kahveci, "Tazminat", 35

³⁸ TCK, mad.38

mağdur kadınların ihtiyaçları için fon oluşturulması, halkı bilinçlendirmek amacıyla çeşitli sempozyumlar düzenlenmesi gibi faaliyetler devam etmektedir.³⁹ Ancak, töre cinayetlerinin toplumsal meşruiyetinin olması, bu önemli soruna yönelik siyasal ve hukuki düzenlemelerin olumlu sonuçlarının kısa sürede alınamamasına neden olmaktadır.

Töre cinayetlerini önlemek için yapılan hukuki ve siyasi çalışmaların büyük önemi olmakla birlikte, toplumsal mutabakat sağlanamadığı sürece bu olayların devam edeceği bir gerçektir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, ağır cezai müeyyideden kaçmak için çocukların kullanılması veya bireyin zorla intihar ettirilmesi, bu hukuki çalışmaların tek başına yetersiz olduğunu göstermektedir.⁴⁰

Bu cinayetlerin toplum tarafından onay görmesinin nedenlerinden biri de kişilerin namus kavramını din eksenli düşünmeleridir. Bu cinayetleri işleyen ve teşvik edenler, töre dışı kabul ettikleri davranışlara dini bir anlam da yükleyerek bu cinayetleri kendilerince dini açıdan da temellendirmek istemektedirler. Bundan dolayı, bu ve benzeri anlayışların din ile irtibatının irdelenerek özellikle İslam hukuku açısından konunun boyutlarının belirlenmesi önemlidir.

3. İslam Hukuku Açısından Töre Ve Töre Cinayetleri

Gelenekler, bir toplumda bir kısım insanlar veya gruplar tarafından uygulanan herhangi bir davranışın zamanla toplumun geneline yayılması, onların da bu davranışı benimseyip devam ettirmesi ve daha sonraki nesillere aktarması şeklinde meydana gelir.⁴¹ Geleneklere bağlılık, bunların, uzun süredir toplumsal düzeni sağlıyor olmasının tecrübesinden yararlanmayı deyimler.⁴² Geleneklerin toplum hayatında bu denli öneme sahip olmalarının nedenlerinden biri, toplumsal ihtiyaçlara

³⁹ www.haberler.com/aksudan , tore cinayetleri genelgesi, 10.01.2007

⁴⁰ www.tbmm.gov.tr/komisyon/tore, 01.02.07

⁴¹ Velidedeoğlu, 48

⁴² Özcan, Mehmet Tevfik, *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, Set Yay., İstanbul 2003, 74

cevap vermesi ve sorunlarını halletmeleri için insanlara yol göstermesidir. Bu bilinçle davranan insanlar, karşılaştıkları sorunun çözümünün ne olduğunu bilir ve buna göre davranırlar.⁴³ Süreklilik kazanmış ve doğruluğu tasdik edilmiş olan bir davranışı yapmakla sorununu halleden insan, bir toplumsal aidiyetin bilincine de varır. Bu nedenle gelenekler, insanları cemiyet halinde yaşatmaya yarayan birer sosyal kreasyondurlar.⁴⁴

Gelenekler buldukları coğrafyanın siyasi, sosyal, ekonomik şartlarından etkilendikleri gibi aynı zamanda bunlardan bazılarını da etkilemektedirler. Hukukun amaçlarından biri, insanların birbiriyle olan ilişkilerini düzenleyerek toplum hayatının devamını sağlamaktır. Bu amaca binaen, insanların uzun zamanlardan beri uygulayageldikleri bazı toplumsal alışkanlıklar, hukuk tarafından dikkate alınır ve insanların sorunlarının çözümünde bu toplumsal alışkanlıklardan yararlanır. Hukukun ilke ve gayelerine, toplumun genel ahlak ve adabına karşıt olmayan geleneklerin hukuk normları oluşturulurken dikkate alınması pozitif hukukun içselleştirilmesi açısından da önemlidir.⁴⁵ İslam hukuku da, kendi ilke ve gayeleri çerçevesinde geleneği değerlendirerek belirli kriterlere uyanları sahih gelenek olarak kabul etmiş ve önemli yardımcı kaynaklardan biri saymıştır.⁴⁶

Halkın uzun zamandır uyguladığı, bununla beraber hukukun ilke ve gayelerine ters olan, kişilere zarar veren bazı geleneklerin kaldırılması da toplum hayatı açısından son derece önemlidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bir uygulamanın toplumda uzun zamandır varolması, toplumun belli kesimlerinin onu desteklemesi o geleneğin geçerliliği için yeterli değildir. Böyle bir gelenek, devamlılık ve zorunluluk inancı unsurlarını

⁴³ Haviland, W.A., *Kültürel Antropoloji*, Çev. Hüsametdin İnanç-Seda Çiftçi, Kaknüs Yay., İstanbul 2002, 65

⁴⁴ Güngör, 95

⁴⁵ Işıқтаç, 60-61

⁴⁶ Ebu Zehra, 235

taşıdığı için sosyolojik anlamda gelenek olarak kabul edilmekle birlikte hukuken geçerli sayılmamaktadır. Toplumun bazı hatalı uygulamaları devam ettirmesi, dünyada olan gelişme ve değişmelerin gerisinde kalması durumunda hukuk yol gösterici özelliği nedeniyle topluma yön verir.⁴⁷ Kur'an-ı Kerim'de, insanların bazı uygulamaları, zararlı olmalarına rağmen, eskiden beri böyle geldiği için devam ettirmeleri kınanmıştır:

“Onlara, Allah'ın indirdiğine uyun, denildiğinde ‘Hayır, biz atalarımızın yoluna uyarız’ derler; atalarının bir şeye akılları ermemiş ve doğru yolu bulamamış olsalar bile mi onlara uycaklar?”⁴⁸

İslam öncesi dönemde, çok fazla yaygın olmasa da, kız çocuklarını diri diri gömme adeti bulunmaktaydı. Maddi durumu kötü olan baba, savaşlarda ve çapulculukta kendisine yardımcı dokunamayacak olan kızını, kendisine bir külfet olarak gördüğü için diri diri toprağa gömebiliyordu.⁴⁹ Kızların büyüüp ailenin namusuna leke getirecek bir davranış yapmasından korkulması da, kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesinin sebeplerinden biriydi.⁵⁰ Kur'an, bu adeti kesin olarak yasaklamıştır:

“Diri diri gömülen kız çocuğuna hangi günahtan dolayı öldürdüğü sorulduğunda..”⁵¹

“İçlerinden birine kızı olduğu haber verildiğinde, öfkelenir yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen haberin kötülüğünden dolayı halkından gizlenir. Şimdi o maruz kalacağı, utanç ve aşağılanma pahasına onu koruyacak mıdır ya da onu diri diri toprağa gömecek midir? Gerçekten de bu karar ne kötü bir ka-

⁴⁷ Sargin, İzzet, “Değişim ve Hukuk”, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, II, Kahramanmaraş 2003, 112

⁴⁸ Bakara, 2/170

⁴⁹ Günaltay, Şemsettin, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, Sad.: M. Mahfuz Söylemez-Mustafa Hizmetli, Ankara Okulu Yay., Ankara 1997, 121

⁵⁰ Çağatay, Neşet, *İslam Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1993, 109

⁵¹ Tekvir, 81/8-9

rardır.”⁵²

İslam hukukunda, halkın alışkanlık haline getirmiş olduğu gelenekler, kamu yararı için dikkate alınmıştır. Ancak, insana veya topluma zarar verecek herhangi bir uygulama, ne kadar köklü olursa olsun kaldırılmıştır. Töre cinayetleriyle ilgili yazılı ve görsel basında yer alan bazı haberlerde,⁵³ İslam’ın bu cinayetleri meşru görebileceği hatta bunların dini temelli olduğu şeklinde yorumlar bulunmaktadır. İslam, bir insanın canının başkası tarafından alınmasını hiçbir surette meşru görmemiş ve her zaman hayatın devamlılığı ilkesini benimsemiştir. Bu konudaki ithamları, İslam hukukunun asli kaynakları olan Kur’an ve sünnet bağlamında değerlendirmek istiyoruz;

Öncelikle din açısından insan, son derece önemlidir. Kur’an’da sık sık insanın değerine vurgu yapılmıştır:

“Andolsun ki biz insanı en güzel surette yarattık.”⁵⁴

“Şüphesiz ki ademoğlunu şerefli kılmışızdır.”⁵⁵

Kur’an’ın genel amacı, insanın kötülükten uzaklaşması ve yararlı olana yönelmesidir. İslam hukuku da yaşam hakkını, kişinin vazgeçilmez haklarından biri kabul etmiştir. Buna göre, İslam hukukunun öncelikli olarak korumayı gaye edindiği değerler, din, can, akıl, nesil ve mal olarak belirlenmiştir.⁵⁶ Bu değerlerin korunması insanın beden ve ruh bütünlüğünün korunmasını ve dolayısıyla toplumun da düzen ve güvenliğini sağlayacaktır.

Kişinin sahip olduğu en önemli hak, şüphesiz yaşam hakkıdır. Yaşam hakkının önemi Kur’an’da “*Kim haksız yere birini öldürürse bilsin ki, o, sanki tüm insanları öldürmüş gibidir, ama her kim de ona hayat verecek olursa o da sanki bütün*

⁵² Nahl, 16/58-59

⁵³ www.radikal.com.tr, haber no. 178113, 09.02.2006; www.turkhukuk sitesi.com, 06.03.2004

⁵⁴ Tin, 95/4

⁵⁵ İsra, 17/70

⁵⁶ İbn Aşur, M. Tahir, *İslam Hukuk Felsefesi*, Çev.: Vecdi Akyüz-Mehmet Erdoğan, İklim Yay., İstanbul 1988, 151-155

insanlara hayat vermiş gibidir..."⁵⁷ şeklinde belirtilmiştir.

Hız. Peygamber de "Müslümanın kanı, malı ve ırzı, diğer Müslümanlara haramdır"⁵⁸ diyerek, bir insanın canının korunmasının önemini vurgulamıştır. İslam hukukunun korumayı gaye edindiği değerler birbiriyle bir bütündür. Birinde meydana gelebilecek bir bozulma diğerlerini de olumsuz etkileyebilir. İnsanların birbirlerinin can, mal, ırz, din v.d. değerlerine saldırıda bulunması, toplumun düzen ve güvenliğini son derece tehdit edici durumlara yol açabilmektedir.

Bilindiği gibi töre cinayetleri, aile bireylerinden birinin, kendisinin ve dolayısıyla ailesinin namusuna leke getirecek bir davranışı yapmakla suçlanması neticesinde ortaya çıkmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, "namus", farklı şekillerde de olsa, genel olarak tüm toplumların korumayı gaye edindiği değerlerden biridir. Ancak, bir kişiyi namus dışı davranmakla suçlayıp öldürmek ise hukuk açısından da din açısından da mümkün değildir. İslam ceza hukuku açısından, bir kişiyi "namus dışı" davranmakla suçlamanın ispatı son derece zordur.⁵⁹ Bir kişiyi zinayla suçlayıp da bunu ispat edemeyen kişi hakkında Kur'an'da ağır yargılar bulunmaktadır:

*"Namuslu kadınlara zina suçlamasında buldukları halde dört şahit getiremeyenlere gelince; onlara seksen değnek vurun ve bundan böyle onların şahitliklerini ebediyen kabul etmeyin; çünkü onlar yoldan çıkmış olanlardır"*⁶⁰ Buna göre, namussuzluk ithamıyla kişinin cezalandırılması İslam hukuku açısından oldukça zor olduğu gibi itham eden kişi bunu ispatlayamazsa kendisi suçlu durumuna düşer.

Yukarıda verdiğimiz ayette, kişiye eşini zina halinde gördüğünde dört şahitle bunu ispatlama yükümlülüğü getirilmesi üzerine Sa'd b. Ubade'nin, "Ya Rasulallah! Eşimin yanın-

⁵⁷ Maide, 5/32

⁵⁸ Müslim, Ebu Huseyn el-Kuşeyri, *es-Sahih*, Beyrut ts, "Birr" 32

⁵⁹ Erbay, Celal, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, MÜİF Yay., İstanbul 1999, 201-202

⁶⁰ Nur, 24/4

da bir adam bulursam, dört şahit getirinceye kadar ona mühlet mi vereceğim” der, Hz. Peygamber “Evet” diye cevap verir. Sa’d, “Asla olmaz! Allah’a yemin ederim ki ben onu bundan önce kılıçla öldürürüm” deyince Peygamber “Efendinizin söylediğine kulak verin! O, kıskançtır, ama ben ondan daha kıskancım, Allah da benden daha kıskançtır”⁶¹ diyerek Allah’ın emrine uyulması gerektiğini belirtmiştir.

İslam hukukuna göre, bir kişi eşini zina ile itham eder ve bunu ispatlayamazsa, bu ancak boşanma sebebi sayılmaktadır.⁶² Karşılıklı yeminleşme esasına dayanan lian ayetiyle, eşlerin zina gibi kötü bir durumla karşı karşıya kaldıklarında nasıl davranacakları belirlenmiş ve kişinin öfkesine yenilip eşini cezalandırmasından ziyade onu boşaması gerektiği bildirilmiştir ⁶³;

“Kendi eşlerini zina ile suçlayıp da buna dair kendilerini dışında şahit bulamayan kocalar ise, kendilerinin doğru söylediklerine dair ayrı ayrı dört kere Allah adına yemin eder, şahitlik eder, beşinci kere ise yalancı olması halinde, Allah’ın lanetinin kendi üzerine gelmesini diler.

Hanımının ise kocasının bu suçlamasında yalancı olduğuna dair ayrı ayrı dört kere Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, beşincide ise eğer kocası doğru söylüyorsa Allah’ın gazabının kendi üzerine gelmesini dilemesi kendisinden cezayı kaldırır”⁶⁴

Bu ayetlerin, Hz. Peygamber’in yanında Asım b.Adiyy’in “Ben karımın yanında bir adam bulursam mutlaka boynunu vururum” demesi üzerine indiği bildirilmektedir.⁶⁵ İslam hukukuna göre, kişinin eşini zina halinde bulması bile derhal

⁶¹ Müslim, Lian, 16; Taberî, *Tefsiru’t-Taberî*, XVIII, Da’ru’l-Fikr, Beyrut 1984, 83-84

⁶² Erbay, 247-248

⁶³ Taberî, 83

⁶⁴ Nur, 24/6-9

⁶⁵ Sabuni, Muhammed Ali, *Ahkam Tefsiri*, Çev.:Mazhar Taşkesenoğlu, II, Şamil Yay., İstanbul 1984, 126-127

öldürme için bir sebep teşkil etmez, bu durumu gören koca için boşanmayı gerektirir. Eğer bu ilişkiden bir çocuk olmuşsa, koca nesebin reddi yoluna gider.⁶⁶

Yukarıda belirttiğimiz gibi, töre cinayetlerinin sebeplerinden biri sayılan zinanın İslam hukuku açısından tespiti kolay değildir. Ayrıca, ortada bir suç varsa İslam ceza hukukunun “ihkak-ı hak yoktur” ilkesi gereğince, cezasını birey değil, gerekli yargılama yapıldıktan sonra devlet verir. Belirli bir devlet teşkilatı ve hukuk sistemi olan bölgelerde, suçlu olduğu kesin olan kişiye hakettiği cezayı bireylerin kendilerinin vermesi, toplum güvenliği ve düzenini son derece tehdit eden bir durumdur. Herkesin kendi hak ve adalet anlayışına göre hüküm vermesi, İslam hukuku açısından da mümkün değildir. Fertlerin ve kabilelerin kendi haklarını kendilerinin koruması geleneği, henüz belirli bir devlet teşkilatı olmayan İslam öncesi dönemde varolan bir durumdu.⁶⁷ Belirli bir hukuk sisteminin kurulmasıyla, adaletin dağıtımı ve gerçekleşmesi, bireylerin insaf ve takdirine bırakılmamış, hukuki anlaşmazlıklar herkesin hakkını güvenle alabileceği yargısal organlara devredilmiştir.⁶⁸ Buna göre, bireyler suç olarak kabul ettikleri bir durum neticesinde birini cezalandırma yoluna giderlerse kendileri suç işlemiş olurlar. Ortada kişinin kendisinin ve ailesinin maddi ve manevi bütünlüğüne zarar verdiğini düşündüğü bir durum varsa bunu ülkede mevcut olan yargı kurumlarına taşıması gerekmektedir.

Töre cinayetine sebep olarak gösterilen bir kızın baba evinden kaçması durumu da ölüme sebebiyet verecek bir durum değildir. İslam hukuku açısından veli, nikahta söz sahibi-

⁶⁶ Avcı, Mustafa, “*Türk Hukuk Tarihinde Hukuk Sisteminin Namus Cinayetlerine Yaklaşımı*”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003, 24-28

⁶⁷ Akşit, 45; Atar, Fahrettin, *İslam Adliye Teşkilatı*, Gaye Matbaası, Ankara 1979, 33; Kahveci, “Tazminat”, 41-42

⁶⁸ Maverdi, Ebu'l-Hasan, *el-Ahkamu's-Sultaniyye*, Çev.: Ali Şafak, Bedir Yay., İstanbul 1976, 78-79; Sargın, İzzet, *İslam Hukuk Tarihinde Devlet ve Fonksiyonları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2001, 213

dir ancak onun bunu kendi çıkarları doğrultusunda suistimal etmesi söz konusu değildir. Veli, kızın babası, amcası, kardeşi v.b akrabaları olabilir.⁶⁹ Velinin nikahtaki rolü konusunda mezhepler arasında görüş ayrılığı mevcuttur. Ancak, Hanefi mezhebine göre bülüğa ermiş, akli başında her kadın kendi kendine nikah akdi yapmaya muktedirdir. Kızın velisi, kızı evlenmeye ya da evlenmemeye zorlayamaz. Kızın muvafakatı varsa evlilik akdi geçerli olur, yoksa da evlilik geçersizdir.⁷⁰ Bir velinin başlık parası almak, kızın mali yükünden kurtulmak, okutmamak gibi amaçlarla kızını zorla biriyle evlendirmesi, ya da kendi çıkarı için kızın istediği kişiye onu vermemesi, velayetin suistimal edilmesidir.⁷¹

Töre cinayetlerinin işlendiği bölgelerde, babaların başlık parası için kızları evli ve yaşça kendisinden çok büyük insanlarla evlenmeye zorladıkları bilinen bir gerçektir. Kız, bu evliliği kabul etmeyip evden kaçtığına ise ailesi tarafından öldürülmektedir. Evlilik, her iki tarafın da rızası alınarak yapılmalıdır. Veliye reşit olmayan kızın haklarının korunması için belirli izinler verilmiştir ancak velinin bu izinleri kendi istek ve çıkarları doğrultusunda kullanması meşru görülemez.⁷² Zorlamayla ve baskıyla yapılan evlilikler, toplumun en küçük ve en önemli kurumu olan aileye zarar verir. Bu nedenle, veli evlilik için velayet hakkını kullanırken büyük zararlara yol açacak kararlar almamalıdır. İslam hukuku, velisinin istemediği kişiyle evlenen kızın öldürülmesini hiçbir surette meşru göremez

Töre cinayetlerinin sebeplerinden biri de kadın veya kızların tecavüze uğramasıdır. Bu durum başlıbaşına, töre cinayetlerinin dinle alakası olmadığını göstermeye dair bir delildir. Çünkü tecavüz, kadına yönelik bir saldırıdır. Kadın bu du-

⁶⁹ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuki İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, II, İstanbul Matbaası, İstanbul 1950, 52-53

⁷⁰ İbn Rüşd, *Bidayet'ül-Müctehid ve Nihayet'ül-Muktesid*, Çev.: Ahmed Meylani, II, Özdemir Basımevi, İstanbul 1976, 14-15

⁷¹ Köse, Saffet, *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*, MÜİF Yay., İstanbul 1997, 249-250

⁷² Köse, 95

rumda mağdurdur ve öncelikle onun hakkı korunmaya çalışılmalıdır. Bu saldırı sonucunda mağdura ceza veriliyorsa bunun din açısından mazur görülebilecek bir yanı yoktur.

Töre cinayetlerine sebep olarak gösterilen durumların din ile temellendirilmesi mümkün olmadığı gibi, din bu durumların önlenmesi konusunda fonksiyonel olabilir. Her iki tarafa da zarar vermeden aile içinde halledilebilecek konuların cinayete kadar varması, daha önce değindiğimiz gibi, özellikle toplumun sosyal yapısıyla ilgilidir. Dinin genel ilkeleri topluma bu konuda yol gösterici olabilir;

Töre cinayetlerinin işlenmesinde, daha önce de belirttiğimiz gibi, toplum baskısının büyük etkisi olduğu bilinmektedir. Toplum, aileye, namus dışı davranış olarak addedilen davranışları yapan bireyini cezalandırma konusunda psikolojik baskı yapmakta ve aile de bireyi kendince cezalandırmaktadır. Namus, kişinin ve dolayısıyla ailenin toplum içerisindeki saygınlığı açısından son derece önemli olduğu için bu konuların kişileri rencide edecek şekilde topluma yansımaması gerekmektedir. İnsanlar başkasının gizli ve ayıbını merak edip araştırdıkça ortaya huzursuzluklar çıkmakta ve hem bireyler hem de toplum bundan maddi ve manevi zarar görmektedir. İnsanların bir diğerinin ayıbını ve mahremiyetini konuşma konusunda dikkatli olması gerektiği Kur'an'da "*Ey İnananlar! Zannın birçoğundan kaçın; çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini merak edip araştırmayın. Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin...*"⁷³ şeklinde belirtilmiştir. Hz. Peygamber de "*İnsanların gizli saklı hallerini araştırmaya çalışırsanız, onları huzursuz edersiniz*"⁷⁴ diyerek, insanların gizli kalmasını istedikleri konuların diğerleri tarafından ortaya çıkarılmaya çalışılmasının huzursuzluk yaratacağını ifade etmiştir.

İnsanların kendilerine ve çevrelerine karşı birtakım so-

⁷³ Hucurat, 49/12

⁷⁴ Ebu Davud, Süleyman b.Eş'as, *es-Sünen*, İstanbul 1981, "Edeb" 37

rumlulukları vardır. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu sorumluluklar, her toplumun kendine has değer yargılarının ürünüdür. Bu sorumlulukların yerine getirilmemesi, toplumla bireyi çatışır hale getirebilir. Töre cinayetlerine yol açan durumların önlenmesi ve her iki tarafın da mağdur olmaması için bazı değerlerin korunmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Bazı ahlaki değerlere ters olan, aile ve toplumun da kabul etmediği davranışları yapan bireyler, bunun sonucunda zarar görmektedirler. Bu tür davranışların meydana gelmeden önce önlenmesi, muhtemel tüm maddi ve manevi zararların önüne geçilmesi açısından önemlidir.

İslam hukukunun yardımcı kaynaklarından biri kabul edilen sedd-i zerayi (kötülüğe götüren, vasıta olan şeylerin önünün kapatılması) de henüz meydana gelmemiş kötü durumların önüne geçilmesi ilkesine dayanır.⁷⁵ İnsana zarar veren durumların yasaklanması kadar onları bu durumlara götürecekt fiillerin engellenmesi de gerekmektedir. Karşılıklı hak ve vazifelerin dikkate alındığı bir aile ortamında bireylerin, birbirlerinin kişisel ve toplumsal saygınlığını kaybetmesine neden olabilecek davranışlar yapma ihtimali daha az olacaktır. Ortaya çıkan bazı olumsuz durumlarda da affedici olmak dini açıdan da insani açıdan da en güzeldir. Hz. Peygamber'in "*Her kim bir müslüman kardeşinin ayıp ve kusurlarını, kimsenin görmediği ve görmesini istemediği şeylerini örterse, Allah'u Teâlâ da kıyamet gününde onun ayıplarını örter. Her kim müslüman kardeşinin meydana çıkmasını istemediği bir şeyini ortaya çıkarır ve dile verirse; Allah da onun ayıplarını, kimsenin bilmesini istemediği hallerini meydana çıkarır. Bu suretle kendi evi içinde de olsa onu rezil eder. Müslüman kardeşinin ayıplarını örten, bir ölüyü diriltmiş gibidir*"⁷⁶ ifadesi gereğince, kötü bir olay meydana geldiğinde onu çözmek için yolları aranmalı, daha

⁷⁵ Şa'ban, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları*, Çev.: İbrahim Kafi Dönmez, TDV Yay., Ankara 2000, 202-203; Aşur, 129

⁷⁶ Müslim, Birr ve Sıla 58

büyük sorunlara yol açacak tepkiler verilmemelidir. Zira Hz. Peygamber, “Zarar vermek ve zarara zararlar karşılık vermek yoktur”⁷⁷ diyerek insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde, iki tarafın da mağdur olmayacağı şekilde davranılması gerektiğini belirtmiştir. Buna göre, aile bireylerinin zarar görmesine neden olacak hareketler yapılmamasına dikkat edilmeli ve böyle bir durum meydana geldiğinde de ağır bir ceza vermek yerine makul bir çözüm bulunmalıdır.

İslam hukukunun asli kaynakları olan Kur’an ve sünnet açısından, töre cinayetinin mazur görülmesi mümkün değildir. Din, bu cinayeti işleyenlere ceza öngörür. Çünkü ortada hayata karşı bir saldırı vardır. Hayata karşı yapılan saldırılara belirli müeyyideler bağlanmıştır ve bu müeyyideler insan hayatına yönelik her türlü saldırının hem cezasız kalmaması hem de caydırıcı olması açısından önemlidir.⁷⁸

Sonuç

İnsanlar doğuştan bir takım hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu hak ve özgürlüklerin, gerekçesiz, adaletsiz bir şekilde sınırlandırılması hukuk açısından mümkün olmadığı gibi din açısından da mümkün değildir.

Hukukun öncelikli gayesi, insanın can güvenliğini korumaktır. Kişilerin doğuştan kazandığı en önemli hakları olan yaşam hakkı, tüm hukuk sistemlerinde korunması gereken esas unsur olarak belirlenmiştir. İnsan hakları evrensel beyannamesinin üçüncü maddesinde bu durum; “Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği, herkesin hakkıdır” şeklinde belirtilmiştir. İslam hukuku da yaşam hakkını kişinin vazgeçilmez haklarından biri kabul etmiş ve onu korumayı en temel gayelerinden biri olarak görmüştür. Bir kişinin yaşam hakkı, her ne sebep olursa olsun başka birinin keyfiyetine bırakılamaz. Ayır-

⁷⁷ İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed, *es-Sünen*, Dar’ul-Fikr, Beyrut, Ahkam, 17

⁷⁸ Kahveci, Nuri, “Ceza Vermenin Teleolojik Boyutu”, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, II, Kahramanmaraş 2003, 30-31

ca, hiçbir din, bir insanın hayatına karşı bir saldırıyı meşru görmez.

Bir suçla itham edilen kişi, objektif bir şekilde tarafsız mahkemelerce yargılanarak suçlu olduğu ispatlanırsa, suçunun karşılığı olan ceza da yine bu işle görevli kurumlar aracılığıyla verilir. Suçun çerçevesi hukuk tarafından belirlenmiş olduğu için, kişilerin kendi hak hukuk anlayışlarıncı ceza vermeleri, güçlü olanın zayıfı ezmesine yol açmakta ve bu durum da toplum düzeni ve barışını büyük ölçüde tehdit etmektedir.

Töre cinayetleri, daha çok, kişinin kendisinin ve ailesinin namusuna bir saldırı olarak düşündüğü bir durum neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu cinayetlerin ardındaki toplumsal yapının, zihniyet ve yaşam tarzının anlaşılması bu eylemlerin önlenmesi için gerekli olan toplumsal uzlaşma açısından çok önemlidir. Cinayetlerin sosyo-kültürel arka planı araştırılmadan varılacak yargılar, soruna bir çözüm getirmeyen popülist söylemler olarak kalacaktır.

Töre cinayetleri konusunun din ile temellendirilip mazur gösterilmeye çalışılmasına karşı yaptığımız bu çalışmada, İslam hukukunun genel ilkeleri çerçevesinde bu cinayetlerin insanın en temel hakkı olan yaşam hakkına bir saldırı olduğu ve bu cinayetlerin meşru müdafaa çerçevesinde değerlendirilmeyeceği sonucuna ulaştık.

Töre cinayetleri, alınan tüm önlemlere, öngörülen tüm ağır cezai müeyyidelere rağmen devam etmektedir. Bu sorun, bu cinayetlerin arkasındaki toplumsal meşruiyetin ortadan kaldırılmasıyla çözümlenecektir. Toplumsal meşruiyetin kaldırılması ise bir anda halledilebilecek bir durum olmamakla beraber, toplumun saygın kurumlarının halkı eğitmeleri bu sorunun çözümüne büyük katkı sağlayacaktır. Toplumsal mutabakatı sağlama konusunda, başta tüm kamu görevlileri (öğretmenler, polisler, din görevlileri, akademisyenler, yasa koyu-

cular, savcılar, hakimleri vs...), sivil toplum kuruluşları, kamuoyu önderleri, aileler, tüm eğitim kurumları ve medya, cinayetlerin toplumsal bir sorun haline geldiğinin bilincinde olarak kendilerine düşeni yapmalıdırlar.

Kaynakça

- ADAL, Erdal, *Hukukun Temel İlkeleri*, Beta Yay., İstanbul 1993
- AKDER, Necati, *Bilim Davası ve Örf Korkusu*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1976
- AKİPEK Jale-AKINTÜRK Turgut, *Türk Medeni Hukuku*, Beta Yay., İstanbul 2002
- AKSU, Zahit, *İslam'ın Doğuşunda Toplumsal Realite*, İlahiyat Yay., Ankara 2005
- AKŞİT, Mustafa Cevat, *İslam Ceza Hukuku ve İnsani Esasları*, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1976
- ATAR, Fahrettin, *İslam Adliye Teşkilatı*, Gaye Matbaası, Ankara 1979
- AVCI, Mustafa, “*Türk Hukuk Tarihinde Hukuk Sisteminin Namus Cinayetlerine Yaklaşımı*”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003
- BAHAR, Halil İbrahim, “*Cinsiyet Ayrımı, Töre veya Namus Cinayetleri*, www.turkishweekly.net, 01.02.07
- BELGESAY, Mustafa Reşit, *Kur'an Hükümleri ve Modern Hukuk*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1963
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukuki İslâmiyye ve İstilahatı Fıkhiyye Kamusu*, I-II, İstanbul Matbaası, İstanbul 1950
- CİHAN, Ahmet, “*Töre ve Namus Cinayetlerine Üniversite Gençliğinin Bakışı ve Toplumdaki İzdüşümü: Dicle Üniversitesi ve Diyarbakır Örnekleri*”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003
- ÇAĞATAY, Neşet, *İslam Tarihi*, TTK Yay., Ankara 1993
- ÇAĞIL, Orhan Münir, *Hukuka ve Hukuk İlmine Giriş*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1966
- DONINI, Massimo, “*İtalya'da Zanardelli Kanunundan Rocco Kanununa, Namus Nedeni ve Adam Öldürme*”, Çev.: Recep Gülşen, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003

174 ▪ *İslam Hukuku Açısından Töre Cinayetleri*

- EBU DAVUD, Süleyman b.Eş'as, *es-Sünen*, İstanbul 1981
- EBU SÜNNE, Ahmed Fehmi, *el-Urf ve'l-Ade fi Ra'yi'l-Fukaha*, Matbaatü'l Ezher Yay., Kahire 1949
- EBU ZEHRA, Muhammed, *İslam Hukuku Metodolojisi*, Çev.: Abdulkadir Şener, Fecr Yay., Ankara 1986
- ERBAY, Celal, *İslam Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat Vasıtaları*, MÜİF Yay., İstanbul 1999
- EDİS, Seyfullah, *Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri*, AÜ Yay., Ankara 1993
- İBN AŞUR, M. Tahir, *İslam Hukuk Felsefesi*, Çev.: Vecdi Akyüz, Mehmet Erdoğan, İklim Yay., İstanbul 1988
- İBN MACE, Ebu Abdillah Muhammed, *es-Sünen*, Dar'ul-Fıkr, Beyrut
- İBN RÜŞD, *Bidayet'ül-Müctehid ve Nihayet'ül-Muktesid*, Çev.: Ahmed Meylani, I-II, Özdemir Basımevi, İstanbul 1976
- GRAF, Erwin; Falaturi, Abdoldjavad; May, Reinhard, "Custom/Tradition And Law in Traditional Islamic Jurisprudence", Law and State, XLII, Tübingen 1990
- GÖKALP, Ziya, *Türk Töresi*, Akın Yay., İstanbul 1972
- GÖZLER, Kemal, *Hukukun Temel Kavramları*, Ekin Yay., Bursa 2003
- GÜNALTAY, Şemseddin, *İslam Öncesi Araplar ve Dinleri*, Sad.: M.Mahfuz Söylemez-Mustafa Hizmetli, Ankara Okulu Yay., Ankara 1997
- GÜNGÖR, Erol, *Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik*, Ötüken Yay., İstanbul 2006
- İŞIKTAÇ, Yasemin, *Hukukun Kaynağı Olarak Örf ve Adet Hukuku*, Alkım Yay., İstanbul 1997
- FINDIKOĞLU, Ziyaeddin Fahri, *Hukuk Sosyolojisi*, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1958
- HALLAF, Abdulvahhab, *İslam Hukuk Felsefesi*, Çev.: Hüseyin Atay, AÜ Yay., Ankara 1985
- HATEMİ, Hüseyin, "Hukuka Aykırı Törenin Hukuktaki Sonuçları", Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslar arası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003
- HAVİLAND, W.A., *Kültürel Antropoloji*, Çev.: Hüsamettin İnanç- Seda Çiftçi, Kaknüs Yay., İstanbul 2002
- KAHVECİ, Nuri, *İslam Borçlar Hukukunda Tazminat*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 1998
- , "Ceza Vermenin Teleolojik Boyutu", KSÜ İlahiyat Fakültesi

- Dergisi, II, Kahramanmaraş 2003
- _____, “İslam Hukuku Açısından ‘Başlık’”, Oş Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Dergisi, VI, Kırgızistan 2005
- KAREKLAS, Stephanos, “Yunanistan’da Namus Cinayetlerinin ‘Ayrıcalıklı’ Ele Alınışı”, Çev: Hakan Hakeri, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003
- KIYICI, Selahattin, *İslam Hukukunda Örf ve Adet*, İşaret Yay., İstanbul 1990
- KÖSE, Saffet, *İslam Hukukunda Hakkın Kötüye Kullanılması*, MÜİF Yay., İstanbul 1997
- MAVERDÎ, Ebu’l-Hasan, *el-Ahkamu’s-Sultaniyye*, Çev.: Ali Şafak, Bedir Yay., İstanbul 1976
- MÜSLİM, Ebu Huseyn el-Kuşeyri, *es-Sahih*, Beyrut ts.
- SABUNÎ, Muhammed Ali, *Ahkam Tefsiri*, Çev.: Mazhar Taşkesenlioğlu, II, Şamil Yay., İstanbul 1984
- SARGIN, İzzet, *İslam Hukuk Tarihinde Devlet ve Fonksiyonları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum 2001
- _____, “Değişim ve Hukuk”, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, II, Kahramanmaraş 2003
- SIR, Aytakin, “Töre ve Namus Cinayetlerinin Ardında Yatan Psiko-Sosyal Sebepler”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003
- ŞA’BAN, Zekiyyüddin, *İslam Hukuk İlminin Esasları* Çev.: İbrahim Kafi Dönmez, TDV Yay., Ankara 2000
- ŞENER, Mehmet, *İslam Hukukunda Örf*, Öğrenci Basımevi, İzmir 1984
- ÖZCAN, Mehmet Tefik, *Hukuk Sosyolojisine Giriş*, Set Yay., İstanbul 2003
- TABERÎ, *Tefsiru’t-Taberi*, Dar’ul-Fikr Yay., Beyrut 1984
- VELİDEDEOĞLU, Hıfzı Veldet, *Türk Medeni Hukuku*, İstanbul Matbaacılık, İstanbul 1948
- YILDIZ, M.Cengiz, “İntihar Bir Töre Cinayeti Mi?”, Sosyolojik ve Hukuksal Boyutlarıyla Töre ve Namus Cinayetleri Uluslararası Sempozyumu, Akader Yay., Diyarbakır 2003
- ZEYDAN, Abdulkerim, *Fıkıh Usulü*, Çev.: Ruhi Özcan, Emek Matbaacılık, İstanbul 1982
- www.bianet.org.tr
- www.haberler.com
- www.radikal.com.tr
- www.tbmm.gov.tr
- www.turkhukuksitesi.com
- www.un.org.tr